

OVER DE SHOAH DIE NOOIT VOORBIJ GAAT

Opgedragen aan hen die WO II niet overleefden en voor diegenen die nog steeds *kampen* met de gevolgen.

Een nieuw tijdperk Bedreigende politieke ontwikkelingen.
Uitgave 2021 in 2014 verscheen de eerste versie.

Velen ben ik dank verschuldigd. Ik dank allen die mij bijstaan *geen sinecure* en al degenen, die mij toestemming hebben gegeven voor het gebruik van materiaal van derden.

Helaas heb ik niet iedereen kunnen bereiken. In die gevallen ben ik opportunistisch te werk gegaan: “geen nieuws, goed nieuws.”

De documentaire *MANJA, een leven achter onzichtbare tralies*, die Willy Lindwer samen met mij maakte en dit boek vertonen overeenkomsten - niet vreemd aangezien beide mijn verhaal vertellen.

Achteraf blijkt dat het filmen en ook het terugzien ervan een therapeutisch proces op gang heeft gebracht. Daardoor werden zaken mij duidelijk, zoals: *Opeens sta ik op de appèlplaats de stilte te doorschreeuwen*.

Ook de oorzaak van het dichtklappen bij rechtstreeks aan mij gestelde vragen werd mij duidelijk.

Verhoor.

Het zijn angsten die ik met name van mijn vader heb overgenomen.

Van de invloed van mijn moeders angsten op mij was ik me al eerder bewust.

De tekst

Dit boek bevat een compilatie van teksten uit mijn eerder verschenen boeken, aangevuld met nieuwe. Hierdoor is de lay-out wisselend, daar waar ik overgenomen heb van derden laat ik het originele bestand intact.

Vele jaren heb ik aan dit manuscript gewerkt. Het speelde zich grotendeels in het verleden af, nu en passant inhakend op de contemporaine geschiedenis.

Er waren reeds verschillende verhaallijnen, het zijn er in deze nieuwe druk nog meer geworden.

Wanneer ik me her en der niet tot het onderwerp van dit boek beperk, doe ik dat in *(politieke) statements die handelen over rechtvaardigheid, vrijheid en respect, elkaar het licht in de ogen gunnen. Meegemaakte Europese geschiedenis, Hongarije, de Praagse lente. Alexander Dubcek, Jan Palach die zichzelf in brand stak en zoveel meer.

Ik heb er geen compleet WO II boek van gemaakt.

Er is al zoveel verschenen over WO II en ik zou er de kennis niet voor hebben.

Ik schrijf geschiedenis vanuit *mijn* invalshoek, *mijn* perceptie.

BENADRUKKEN VERSLAGGEVING GEEN BESCHULDIGING.

De dood van mijn ouders heeft zeker een rol gespeeld, beide facetten hebben er toe geleid dat dit document tot stand kon komen.

De lezer zij gewaarschuwd, het boek is gelardeerd met macabere woordspelingen

gaskamerhumor.

Over **VLIJMSCHERP** cabaret. Blz. 193

HUILENDE HUMOR welt op.

het is beter jong te sterven
dan lang te lijden

onverwerkt verleden tijd

manja croiset

manja croiset

kijk niet
te vaak
achterom

wat achter ons
ligt werd
te licht soms te zwaar gewogen

is in en
buiten ons om
voorbij gegaan

Hannie Rouweler

een sterke *vrije* geest die tegelijkertijd huist
in gevangenschap van het eigen zijn
verworden tot bedelares voor eeuwig

Ter leering ende vermaeck.

De spreuk in tact gelaten, geen afbreuk willen doen aan dit bekende gezegde.

Voor sommigen wel ter leering, van vermaak lijkt me geen sprake.

Twee bronnen de een Brederode, een andere veel ouder. Quintus Horatius Flaccus (65-8 v. Chr.)

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Onverwerkt verleden tijd een nieuwe grammaticale vorm.

Het boek is geschreven in mijn

EIGEN IDIOOM

vele associaties, homoniemen en componenten,

de chaos van een perfectionist door mijn drang tot volmaaktheid

Wijs denken en wijs handelen, gaan niet per definitie samen. Manj-aforisme.

Een antwoord dat een geschil niet bijlegt, doet 1000 nieuwe ontstaan. Chinees gezegde

OVER DE SHOAH DIE NOOIT VOORBIJ GAAT

(familie)geschiedenis

er zijn vele oorlogen en rampen nadien geweest

niet alleen SHOAH ook andere KZ ervaringen

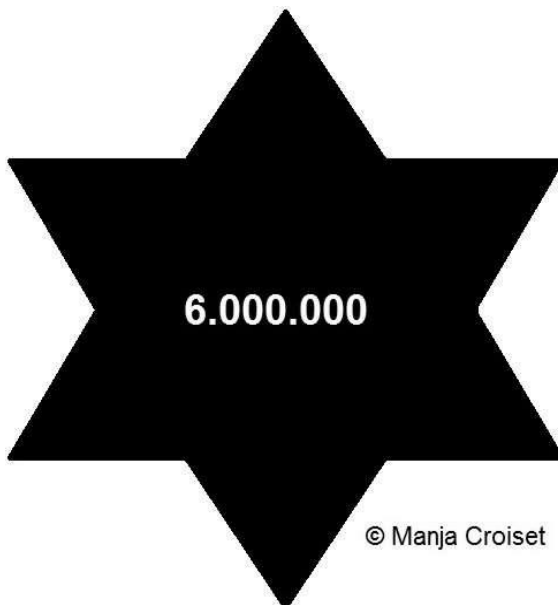
Mijn leven getekend door Hitler, ook al ben ik in 1946 geboren.

voorwaarts en niet vergeten
uit socialistisch strijdlid

Ik was en ben een bange / dappere rode joodse Amsterdammer.

Manja Croiset

Glücklich ist wer vergisst was nicht mehr zu ändern ist. Johan Strauss II Fledermaus. Libretto von C. Haffner und R. Genée. Operette vind ik vreselijk, maar de zin is goed en bronvermelding een vereiste. Operette brengt me bij Tirol, fouter kan het niet, ja Beieren natuurlijk. In het LEDERHOSEN gebied zit het fout. Jörg Haider (Bad Goisern, 26 januari 1950 – Lambichl, 11 oktober 2008) was een Oostenrijks rechts-populistisch politicus van de FPÖ en later van de door hem in 2005 opgerichte BZÖ. Zijn moeder was onderwijzeres en werd uit haar ambt gezet vanwege haar rol in WO II. In het Italiaanse deel van Karinthië waan je je in Oostenrijk. Overblijfsel van Mussolini? Hitler werd in Oostenrijk geboren uit... Paula! Dat heb ik me nooit eerder gerealiseerd, wist mijn moeder dat? Ik denk/ hoop van niet. *Waar ze jodelen, kunnen joden beter niet komen. MC*

Door de vele versies lopen tijdsbestekken door elkaar heen. Waar ik teksten van anderen heb overgenomen heb ik dat in tact gelaten, verder heb ik al het Duits bewust in dit kader in onderkast geschreven. Altijd socialist geweest, gezien de ontwikkelingen dusdanig dat ik dacht: "Ik ben reactionair geworden." Daar kom ik op terug, een andere vorm van progressiviteit, je nek uitsteken. De hoogste tijd om alle benamingen daargelaten in fatsoenlijk overleg te gaan en de excessen te onderdrukken en de vele subversieve te elimineren. Het is al lang na twaalfen. Mijn tijd zal het wel duren. Geen apres moi le déluge.

In memoriam mijn voorouders en miljoenen anderen

VICTORIA, SED NON LIBERTAS

Ik ben bang en ziek in 1946 geboren uit een door het leed van de oorlog *vergiftigde* moeder. De angst was latent aanwezig tot mijn puberteit, in die periode werd hij manifest en knalde contourloos naar buiten.

Het zou op mijn 16^e tot mijn eerste psychiatrische opname leiden. Het CHRISTELIJK SANATORIUM met een verschrikkelijk regime. Ik haatte mijn moeder die me geen veiligheid bood. Bovendien was de opname haar beslissing. Ook nam ik het haar zeer kwalijk dat ze niet koos voor het moderne, pas geopende SINAI CENTRUM. Maar alles wat joods was, was taboe. Dat begreep ik toen nog niet.

Zonder fundamenten kun je niet bouwen. Ik heb nooit een kans gehad. Mijn leven had beter kunnen verlopen, wanneer alles eerder was onderkend. Pas boven de 40 kreeg ik de juiste diagnose en werd ik beter behandeld. Zelfs toen wist men nog niet wat aan mijn *stoornis* ten grondslag lag...

Omdat ik ons gezin ontwrichtte - woorden van mijn moeder - moest ik weg. Heel veel jaren later vertelde ze mij dat ze depressief was toen ze zwanger was van mij. Mijn theorie werd bevestigd. Zou ze dit ook aan anderen verteld hebben? Ze wilde zich voor de tram gooien, zo heftig was het. Dat had het gezin zeker ontwricht, dan waren er twee dochtertjes zonder moeder en een man zonder vrouw geweest. Er was haar een abortus toegezegd door dokter Storm die dat zorgvuldig had kunnen doen, zij het illegaal. De pers kreeg er lucht van, waardoor het geen doorgang kon vinden. De arts zou in de gevangenis terecht zijn gekomen en dat risico kon hij niet nemen.

*Na mij werd ze weer zwanger en een zeer late abortus provocatus, een jongetje.
Ik had heel graag een broer gehad.*

Inleiding

het begon niet in het jaar 1940

niet na de inval in Polen '39 waardoor Groot Brittannië

door het pact met Polen erbij betrokken werd

het begon niet in de Kristallnacht de nacht van 9 op 10 november

1938 het begon niet in 1933 toen Hitler aan de macht kwam

"Gaat u rustig slapen, de regering waakt over u..." Colijn sprak deze geruststellende woorden al op 11 maart 1936. De 18e verjaardag van mijn moeder. Nu is de houding van Rutte hetzelfde. Ziende blind en horende doof.

Hoeveel pogroms waren er door de eeuwen heen? Nu kom je die *luchtig* in de musical Anatevka tegen. Niet van elk theater, maar hier kwamen *neem ik aan* mensen ontspannen vandaan.

Een voorstelling zien is iets anders dan het in de realiteit mee maken, *althoewel ik aan den lijve ondervonden heb hoe sommige toneelstukken oude wonden open kunnen rijten.*

Waar komt *de joodse woekeraar* vandaan? Zo ken ik het o.a. uit een vertaling van een verhaal van Guy de Maupassant. Door de discriminatie waren joden uitgesloten van de meeste gilden.

De schurk in b.v. het 16^e -eeuwse toneelstuk van William Shakespeare

The Merchant of Venice is de joodse woekeraar *Shylock*.

Wir haben es nicht gewußt wordt daarmee nog onwaarschijnlijker.

Een document begonnen vanuit extrinsieke motivatie, al schrijvende groeide het *helaas* naar meer en meer intrinsiek.

En is het hoofdzakelijk een egodocument geworden.

Israël

Ik heb niets met Israël. Ja, ik heb er familie en oorlog is vreselijk, maar daar houdt het mee op. Ik deel volledig het standpunt van wijlen mijn moeder: dat zonder Shoah zij geen jodin was geweest. En ik ook niet. Trouwens het land van ‘melk en honing’, beide lust ik niet. Maar contradicties zijn mij niet vreemd. Over de ellende daar, is het hemd nader dan de rok. Manj-aforisme: *het hemd is nader dan de rok, zelfs als het vuil is* is hierop van toepassing. Omtrent het oprichten van de staat Israël bestaan enige misverstanden. Israël is niet ontstaan uit de idealen van het handjevol zionisten dat leefde in het Britse mandaatgebied. Die zionisten hadden vaak voor veel geld een stuk onvruchtbare grond gekocht en ontgonnen. De mensen, die wel terug kwamen uit de kampen bleken ONTHEEMD. Ze dachten naar huis te gaan, maar dat was er niet meer. Bij *thuiskomst* hoorden ze: “Dit huis is nu van ons.” Zo is dat gegroeid. De massale emigratie en het uiteindelijk door de Verenigde Naties uitroepen van de Staat Israël in 1948, kwam voort uit het feit dat de joden die de concentratiekampen hadden overleefd *niet* welkom waren in hun geboorteland. Nog velen zijn op weg erheen gedood, de binnenkomst was illegaal. Dan heb je een onvoorstelbaar INFERNO overleefd, word je alsnog vermoord. Mijn ouders zaten in 1948 aan de radio gekluisterd te hopen op die ene doorslaggevende stem in de vergadering van de Verenigde Naties. En die kwam er. Veel later waren ze tegen *de politiek van Israël*. Daar zullen ongetwijfeld oorlogen en discriminatie aan ten grondslag hebben gelegen. Immers: “*Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet.*” Geen oudtestamentisch “*oog om oog, tand om tand*”, maar de andere wang toekeren, gaat me te ver.

Een ander aspect

Het is bekend, maar wordt voor het gemak nu wereldwijd vergeten. Misschien weet een deel van de jongeren of niet betrokkenen het inmiddels niet meer. En hoe is het gesteld met de hedendaagse politicus? De pleuris brak onmiddellijk uit. Het land was groot genoeg, Palestijnen en Joden hadden er allen naast elkaar kunnen wonen *alsof de Britten geen bezetters waren*. De Palestijnen in Israël hebben het lang veel beter gehad dan in de Arabische wereld. Alleen al in Libanon 12 overbevolkte kampen met **400.000 mensen**. Israël een vlekje op de landkaart, de Arabische wereld nagenoeg een continent. Na de vele oorlogen met de omringende landen *die niet ontstonden om op te komen voor de Palestijnen, puur anti joods* is de situatie beduidend verslechterd. De protesten over hun lot komen uit de Westerse Wereld, niet uit de Arabische.

Geen mening, een gegeven.

De Palestijnen

Statistieken wijzen uit dat er in de naoorlogse periode meer Palestijnse kinderen gedood zijn dan joodse. Dat is erg, daar ben ik verontwaardigd over. Helaas zijn de beelden van wat daar echt gebeurt zeer schaars. Niet lang geleden zag ik Palestijnen op de televisie die tijdens gevechten hun kinderen voor zich hielden, terwijl de joodse ouders letterlijk voor hun kinderen gingen staan. Verschrikkelijk, kinderen als levend schild. Bewuste politiek om te bewijzen, dat de *jood* slecht is? Maar ook wie kiest de beelden uit? Nuances zijn zo ongelooflijk belangrijk. Is het waar, dat bij Arabieren een mensenleven niet telt? Internet / kranten. Geschiedvervalsing ligt op de loer van beide kanten. Weer wordt mijn streven naar dat principe stevig op de proef gesteld. Zojuist hoor ik op het nieuws dat een groot aantal Palestijnen geruild is tegen twee of drie Israëli's, waaronder één dode. Graag zou ik onpartijdig zijn, maar die vrijgelaten

Palestijnen waren mijns inziens massamoordenaars.

ONVERTEERBAAR

Niet de eerste genocide

Er zijn in WO II meer Russen omgekomen dan joden, toch zal WO II voor mij altijd in het teken van de SHOAH staan: de massamoord op Europese joden door de Nazi's. Deze genocide was niet de eerste in de geschiedenis van de mensheid. Zoals de Indianen nagenoeg zijn uitgemoord in het zogenaamde land van de vrijheid: Amerika. Eigenlijk de Verenigde Staten van Noord Amerika, Amerika is het continent. De immigranten vanuit Europa waren bezetters, gewelddadige bezetters, die naast de reguliere moordwapens, met pokken besmette kussens en dekens inzetten om de Indianen uit te moorden. Chemische oorlogvoering, toen al. Slechts een kleine groep overleefde. De Indiaanse cultuur is in elk geval compleet om zeep gebracht. De Indianen leven nu grotendeels in reservaten, je zou het een vorm van KZ. kunnen noemen. De zwarte mensen treft geen blaam: zij zijn geïmporteerd om als slaven te dienen. Ik zeg het Anne Frank niet na: "Ondanks alles blijf ik geloven in de goedheid van de mens." Door alle lagen van de bevolking heen, treft men vreemde subjecten aan. Dat zal blijken uit dit boek. Officiële criminelen tracht de politie op te sporen en worden zo mogelijk gestraft, maar hoeveel kwalijke zaken komen helemaal niet aan het licht? Hoe weinig was er tot voor kort bekend over de zedendelinquenten binnen de kerk? "En nog steeds wordt veel met de mantel der liefde bedekt" ten koste van anderen, er zijn beroepscoodes die onder ethiek ressorteren, maar die veel schade berokkenen en kwaad bloed zetten. Mijn oordeel over mensen die uit radeloosheid tot gevaarlijke wanhoopsdaden komen, heb ik te laat drastisch herzien. Zelf zal ik nooit zo kunnen handelen, maar ik ben het wel gaan begrijpen. Er bestaan ongetwijfeld mensen die deugen, maar het zoogdier *mens* is van nature niet goed, een overlever ten koste van alles. De scheiding tussen arm en rijk is eveneens vorm van discriminatie.

*Het standpunt van de regering recentelijk gebleken ten opzichte van asielzoekers, vluchtelingen en het onderscheid tussen dak en thuislozen was en is groot ook in de autochtonenbevolkingsgroep.

Er zullen altijd subversieve elementen zitten binnen alle gelederen van de populatie.

*Ik zou dat barbaars willen noemen.

Een vorm van Xenofobie? Een soms terechte angst, triest om te zeggen.

De waanzin van de Wannsee

De titel van het boek behouden, maar snel bleek het verleden van mijn vader als verzetsman een zeer grote rol te spelen. Relevant voor ons leven, de politieke statements.

*blz.3 vloeien daaruit voort.

Dit boek gaat niet over de wapenfeiten van WO II. Rotterdam, de Grebbelinie, dichtbij huis: De actie Barbarossa, Normandië, de aanval op Pearl Harbour *toen werd het pas echt een wereldoorlog*, de oorlog in Indië en de Birmaroad, dulle dinsdag, Zuid Nederland eerder bevrijd dan Noord en de slag om Arnhem.

Passend in dit boek is wel de foto van de enige tank met een davidster, want aan dit boek ligt *de waanzin aan de Wannsee*, zoals ik het noem, ten grondslag.

Op 20 januari 1942 vond aan de Wannsee de conferentie van nazikopstukken plaats met als doel te komen tot de *Endlösung der Judenfrage*.

Dit boek gaat over de slachtoffers van die *Endlösung* en de slachtoffers die geboren zijn **na** de ineenstorting van het Derde Rijk in 1945. Berthold Brecht schreef zijn toneelstuk *Furcht und Elend des Dritten Reiches* al in de jaren 1935-'38. Hoe kon men weten dat het nog zo lang zou duren en de impact zo groot zou zijn? Impact in de betekenis van traumatisering van de oorlogsgeneratie en de generatie(s) daarna.

Het meest indrukwekkende dat over de SHOAH verschenen is, blijft de negen uur durende documentaire van Claude Lanzmann. Ook hier is sprake van subjectiviteit.

Psychiatrie

Ik ben geboren in 1946, toch is mijn leven bepaald door Hitler. In dit boek voer ik, naast de geschiedenis van mijn ouders, ook het stuk van mijn persoonlijke geschiedenis op, dat zich afspeelde binnen het psychiatrische circuit in de jaren 1961-1999.

Nog steeds mentale ondersteuning, maar het mishandelen is voorbij.

Uiteindelijk de juiste diagnose, maar nog niet wat er aan ten grondslag ligt. In die tijd was in Nederland de zorg in de psychotherapeutische centra veel beter dan in de psychiatrische inrichtingen. Dit was ook in het joodse Sinaï Centrum het geval. Als neusje van de zalm golden Stichting Veluweland en Centrum '45, ook hier zijn vreemde en wrede dingen gebeurd.

Helaas worden nog steeds mensen die zwaar getraumatiseerd zijn door een oorlog *gewoon* opnieuw gemarteld in de *hulpverlening*.

Een zaak om aan te kaarten bij Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens te Straatsburg.

Het STIGMA van de psychiatrische patiënt een brandmerk,

onuitwisbaar net als de getatoeëerde KAMPNUMMERS.

Na de oorlog zijn er meer vreemde dingen gebeurd, waar boeken over geschreven zijn.

Een voorbeeld: zeer gelovige mensen lieten soms joodse kinderen bij hun onderduiken.

Na de oorlog kwam het voor dat men weigerde de kinderen terug te geven aan de enkele overlevende.

Het altruïsme is ook hier ver te zoeken. Om het gewonnen zieltje.

Mundus vult decipi.

Het standpunt van Gretta Duisenberg - Nieuwenhuizen aangaande Israël en de Palestijnen is bekend. Dat niet alles koosjer is wat de joodse Israëli's doen, heb ik al eerder gedebiteerd, maar soms zijn haar reportages zo gemonteerd dat wreedheden in scène lijken te zijn gezet. Dat vind ik weezinwekkend. Alweer even geleden op tv. een verslag van een bezoek van Gretta aan de bezette Westbank Wim Duisenberg leefde nog en 's avonds zie je haar *telefonisch met hem bijpraten, ze had zo een leuke dag gehad*. Ze was er met een cameraploeg. Zij reisde op haar diplomatieke paspoort, wat eigenlijk niet mocht. In de reportage wekt ze de indruk, dat ze *even* de wantoestanden gaat verslaan. Nadat ze de kijkers heeft getraceerd op opnamen van hoe de Palestijnen leven en behandeld worden, krijgen we plotseling een shot van het doodschieten van een kind te zien, waarna Gretta aankondigt met de ouders van het kind te gaan praten. En dit alles onder *schande* geroep en het gewezen van krokodillentranen. In een volgend shot zien we haar twee meter verderop *gezellig* met de cameraman kouten...

Geschiedschrijving vanuit mijn invalshoek en deels dingen overgenomen van anderen.

*Mijn nieuwjaarswens vorig jaar: "Laat de stilte wereldwijd **LUID** 'klinken'!" In de betekenis van vrede in alle landen en met jezelf. Die vorm van RUST.*

Dan ook geen sirenes voor oorlogen en andere rampen,
het zoogdier de mens mag zonder meer wel minder lawaai maken.

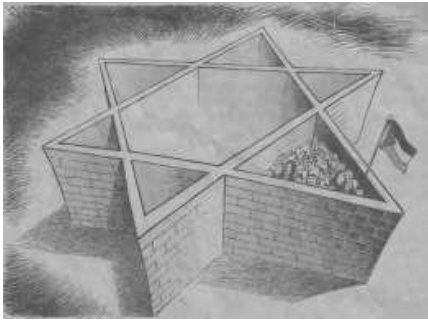
Laat die stilte je als muziek in de oren klinken.

SCHIETgebedjes overbodig geworden.

Legers alleen als hazenlegers.

EEN UTOPIE

En toch... Heel laat ben ik in gaan zien, hoe onvoorstelbaar dapper mijn moeder is geweest. Trouwens het ene moment ben ik een *untermensch* en op het andere word ik ervan beticht een **Nazi** te zijn, wanneer ik mijn standpunt op het gebied van euthanasie en abortus verkondig. Evenzeer vind ik het een vreemde vraag die vele mensen stellen: “waarom ben je niet trots op je *joods* zijn?” Ik wil een *mens* zijn en een met principes, alhoewel ik nagenoeg dagelijks fouten maak. Er is behoorlijk wat taalverloeding en toen ik iemand corrigeerde, was ik een TAALNAZI.

Purist heet dat in ABN. Ernstig op mijn ziel getrapt, hetgeen dom is. Zelf verre van volmaakt, geen Europese gevoelens, geen BERLINER en al helemaal geen wereldburger. Wat ik dan wel ben? Ach, Amsterdammer van geboorte, een soort van thuis, alhoewel ik gek zou worden van de herrie. Nihilist nagenoeg, ik gun iedereen vrijheid en liefde, maar die acceptatie moet wel wederkerig zijn. Een misantroop met een groot hart. Kortom: niets menselijks is mij vreemd. Ook geen humanist à la mijn vader. Dit boek is historie, alhoewel het zoals bij iedereen een subjectief beeld blijft, vanuit mijn perceptie.

Neutraal zijn is onmogelijk. Vele interpretaties over een en dezelfde zin of een getuige bij een gebeurtenis. Zelden is het eensluidend.

Ik debiteer opnieuw dat objectiviteit niet bestaat. Niemand heeft à priori gelijk. Een paar regels van

William Norman Ewer (1885–1976)

How odd of God
To choose the Jews
Not odd of God. Goyim annoy 'im

Eli eli lama sabàchtani? יֵלֵא יֵלֵא הַמֶּלֶךְ יִתְכַבֵּס
In mijn opvatting als atheïst/nihilist
kan dat niet, hij is er nooit geweest!
θεου, θεου, θειπτε μοι λειπεις;
Non scholae, sed vitae en dat is gebleken.

Ik ben *dankbaar* voor die overtuiging. In mijn optiek valt er nu niemand iets te verwijten. (Een) god zou ik haten. Een god die almacht heet te zijn, is verantwoordelijk en is dan ook de duivel de baas. Alhoewel ik waarneem dat gelovigen steun vinden in hun geloof, het zij hen van harte gegund, maar het gaat mijn verstand te boven. “God is liefde” zou een connotatie moeten zijn. Ik kan het niet ontdekken. Ja, wie men lief heeft kastijdt men. Dan klopt het, maar niet mijn idee van geborgenheid. Mijn God, er is geen God. **Multatuli betekenis:** ik heb veel geleden en hij, Eduard Douwes Dekker, niet alleen hij helaas.

De mens een vergissing van god, god een vergissing van de mens. N.N.
In een televisieprogramma van ruim 20 jaar geleden hoorde ik een uitspraak van Marlène Dietrich: *natuurlijk bestaat er geen god of die zou mesjogge moeten zijn.*

Een geestverwante...

MIJN VOORoudERS van vaderszijde. Die van mijn moederszijde zijn vermoord. Mijn grootvader **HYMAN CROISET** niet monogaam. Vele vrouwen. **NEELTJE MEYNERS** zou de man op het rechte pad brengen *althans zo vertelde mijn vader de geschiedenis.*

Nooit tegen hem gezegd: “Hoezo rechte pad?” Hij was toen toch met Judith Boekbinder, met wie hij diverse kinderen had. Neeltje Meyners mijn *oma*, ze heeft nooit zo voor mij gevoeld, werd bezwangerd in Parijs. Ik weet niet wie, Hijman Croiset was ergens en hem werd gevraagd: “wat heb je met Nellie gedaan?” “O, naar het leger des heils gebracht.”

Mijn grootvader de meest linkse op de foto.

Annotatie: Onwettig met Judith Boekbinder (Rotterdam, 10-5-1877 - 10-7-1937, Amsterdam) tussen 1902 en 1913. Onwettig met Neeltje Meijners (Rotterdam, 10-1-1893 vóór 1915. *Mijn vader Odo Croiset uit die relatie.*) Gehuwd met Anna Gerarda Betsy Visser (Uitgeest, 2-1889) op 10-11-1915 te Amsterdam. Gescheiden van Anna Gerarda Betsy Visser op 26-1-1922 te Amsterdam. Gehuwd met Carolina Elisabeth Miller (Amsterdam, 25-7-1901 - 28-1-1944, Auschwitz) op 22-2-1922 te Amsterdam.

Ouders van Hijman: Salomon Hijman Croiset en Sara (Saartje) de Jong. Vader van Max Croiset. Hijman Croiset was na zijn tweejarige opleiding aan de toneelschool (1899/01) jarenlang actief als declamator. Zo bracht hij o.m. een duizendtal Multatuli-avonden. Hij vertoefde enige tijd in het buitenland, waar hij in de journalistiek zat, en begon pas in 1915 met het spelen bij een gezelschap. Hij was de vader van acteur Max Croiset en paragnost Gerard Croiset. (Bron Acteurs- en Kleinkunstenaars-Lexicon van Piet Hein Honig, 1984). http://www.tijdschrift-deas.nl/documenten/de_AS_159-160.pdf tevens lid van de SP

Connectie Hijman Croiset Domela Nieuwenhuis.

Een fragment. Vroolijke propaganda of revolutionaire retoriek?

Op vrijdag 21 februari 1913 vergaderden de Amsterdamse aanhangers van Ferdinand Domela Nieuwenhuis, de zogeheten 'vrije socialisten,' in lokaal De Jong aan de Oudezijds Voorburgwal 47. Die avond stond er een opmerkelijk punt op de agenda: 'Het oprichten van een Bioskoop-Theater, in het belang van de arbeidende klasse en voor de beweging in het bijzonder'. Het voorstel trok de aandacht van verschillende arbeidersbladen. In De Arbeid, het orgaan van het Nationaal Arbeids-Secretariaat (NAS), werd nogal denigrerend gesproken van 'vroolijke propaganda'

COMLOT

In de 'Roode Bioscoop' was de explicateur meer dan een entertainer; hij was de man die de vertoonde films een socialistische inhoud aanpraatte. Geen wonder dat Rijnders juist Hijman Croiset voor deze taak had willen strikken. Croiset – een man van twaalf ambachten en dertien ongelukken – was, zeker niet van declamatorische gaven gespeend, maar punctualiteit was niet bepaald zijn grootste deugd. Het lijkt geen twijfel dat een goede explicateur goud waard was. In dit verband zou het bijzonder interessant zijn te weten hoe de explicatie bij de kindervoorstellingen van de 'Roode Bioscoop' geschiedde, gegeven het feit dat men in kringen der 'vrije socialisten' zeer uitgesproken opvattingen over kinderopvoeding had.

1920: De Toneelstaking

„Zoo iets was in Nederland ongekend! Tooneelspelers agiteerden! Tooneelspelers posten, houden auto's aan. Maar vooral: Tooneelspelers staan schouder aan schouder." Secretaris Hijman Croiset van de Nederlandse Toneelkunstenaars Vereeniging stond met zijn typering van de toneelstaking in 1920 haaks op die van de Amsterdamse burgemeester Van Tellegen, die het toneelbedrijf als 'buitengewoon ongeschikt voor een staking' beschouwde. Maar de acteurs hadden hun eisen: een séjour-regeling, een duurtetoeslag en een pensioenfonds. Burgemeester Van Tellegen bemiddelde

tussen de directeuren en de tooneelvoerders, waardoor in mei '20 een compromis werd bereikt.

Arend Evenhuis

De foto met partner.: Hijman met zijn vrouw Carolien Miller. Jaartal? Hij is 1925 overleden, 3 jaar na hun huwelijk.

VOGELVRIJ heb ik gekregen van Wijnand Steemers Zie zijn Wikisage, 40 jarig jubileum Leida Torck Antiquariaat 3/10/ 2019

ODO

Mijn vader heeft het zijn verwekker kwalijk genomen wat hij zijn moeder heeft aangedaan. Mijn vader heette Odo, uit het boek *Quia Absurdum* van Nicolaas van Suchtelen. Ja, absurd is het hele boek. machinezetster en dat in 1915, viel de technisch directeur voor haar of was het de bedrijfsleider? Maakt niet uit, dat verandert niets aan de geschiedenis. Ja, maar ze had een kind: een *gevallen* vrouw. Dat heette geen probleem te vormen. Ze waren nog maar pas getrouwd toen mijn vader weg moest van mijn stiefopa *zo werd over hem gesproken*. Mijn vader werd ondergebracht bij een vriendin van mijn oma. In 1918 was Neeltje opnieuw zwanger, maar nu van haar wettige echtgenoot. Ada werd geboren. De moeder van mijn vader was heel depressief. De huisarts zei: "Mijnheer, indien dat jongetje niet terug komt, gaan uw vrouw en dochtertje eraan." Hierdoor is mijn vader daar in huis gekomen. Niet alleen ik heb slechte fundamenten, ook hij. Ondanks alles is mijn vader een sterk mens geweest. Nu recentelijk denk ik *ik kan het niet meer tegen hem zeggen*: "wat deed je moeder jou aan?" Ze had ook kunnen zeggen: "ajuuus, Jan Hendriks, mijn zontje laat ik niet in de steek!" Ja, toch? En wat was de belofte van J.C. Hendriks waard? Maar hij was ook de drukker van **De achttien doden**.

Zo betrekkelijk is wel of niet deugen

Augment

We wisten dat mijn oma met mijn biologische grootvader in Parijs was geweest. Dat moet ze toch aan mijn vader verteld hebben, daar was hij, als gezegd, geconcipieerd. Met mijn vader zoek ik haar op in een bejaardentehuis. “Behalve met Hendriks een Rijnreisje, ben ik nooit in het buitenland geweest.” Mensen die over hun man met de achternaam spreken, vreselijk voor mij klinkt dat liefdeloos. Oei, ik flapte er zomaar uit:

“Jawel, oma, u bent in Parijs geweest.”

Een aangetrouwde tante zei eens tegen me:

“Je was haar lievelingskleinkind.”

Nooit iets van gemerkt. De kleinkinderen via Johannes Casparus Hendriks waren haar kleinkinderen, wij echt niet. Ik ben ook nog nooit zo emotioneel op een begrafenis geweest. Mijn vader evenmin, toen hij hoorde van haar dood heeft hij alleen wat lopen ijsberen.

Zoals gebruikelijk speechte hij wel.

Begrafenis van Hijman Croiset

Nog een vraag rijst. Mijn vaders oudere halfbroers Gerard en Max en halfzuster Nora waren op de begrafenis van hun vader. Zijn jongere halfzusje Eva - van weer een andere moeder. Was het stiefopa die er voor zorgde dat Odo daar niet bij was? Het valt nergens meer na te vragen. Mijn vader heeft zijn echte vader twee keer gezien. Eén keer toen hij op straat speelde, kwam er een man voorbij met een kindje op zijn schouder. De man vroeg aan mijn vader: “Ben jij dat jongetje van Hendriks?” “Nee”, zegt Odo: “ik heet Croiset.” De tweede keer liep hij met zijn moeder door Amsterdam en oma zei: “Die mijnheer daar, dat is je vader.” Ik trek dus nu de conclusie dat het contact door zijn stiefvader werd geblokkeerd.

Eva Croiset Geboren Amsterdam 1923- 2002 Eli Asser 1922- 25 januari 2019

Van zijn halfbroer Max, *een hele clan, die familie: Max kende mijn grootouders van mijn moederszijde en heeft bij hen geloged*, wist mijn vader dat hun jongste halfzusje Eva met Eli Asser getrouwd was. Op een dag kwamen die samen de drukkerij binnen voor visitekaartjes. Mijn vader zei: “Dag Eva” en zij reageerde verontwaardigd met: “Eva, hoezo Eva?” Pappa: “Tegen mijn eigen zusje mag ik toch wel Eva zeggen?” Die avond hebben Eli en Eva met hun dochttertjes,- Joesje en Hella, beschuit met muisjes gegeten- want Eva had die dag een broer(tje) gekregen. Zij moet dat kindje op mijn grootvaders schouders geweest zijn. Hella schrijft in *Los van de wereld* dat onze grootvader zo voor háár grootmoeder viel, dat hij met haar als enige getrouwd was. Bij ons luidde de geschiedenis aldus: haar grootmoeder was nog minderjarig toen ze zwanger werd en *bon vivant* Hijman zou anders de gevangenis zijn ingedraaid. Uit bovenstaande gegevens blijkt dat hij wel degelijk eerder getrouwd is geweest, namelijk: een half jaar na de geboorte van mijn vader. Hij is een maand voor het huwelijk met Carolina Elisabeth Miller *die moet al zwanger zijn geweest van Eva* gescheiden. Elisabeth is de tweede naam van mijn nicht Hella, dat moet beladen zijn. De naam meedragen van iemand die vermoord is.

Dat brengt me bij het boekje *kinderen, die alles moeten goed maken*, zowel zij als ik komen daarin voor.

Nog drie namen die in dit boek passeren: Job Cohen, Willy Lindwer en Rob Oudkerk.

Bastaard

Toen mijn vader uit huis werd geplaatst, kwam hij terecht bij de grootouders van mamma. Hij heeft er tot hij 3 ½ was gewoond. Zo kwam het dat hij zijn latere vrouw voor het eerst zag, toen ze pas drie dagen oud was. Geen (over)grootouders voor mij en Marjolijn. Ingrid heeft ze als enige van ons drietjes wel gehad. Nu loop ik vooruit op later in dit boek: mijn vader was een onecht kind. Nee, buitenechtelijk, maar wel erkend. Hij droeg officieel de naam Croiset. Hijman was kennelijk trots op zijn fertiliteit. Later zou Eva denigrerend over mijn vader zeggen: “die bastaard.” Wat mij ontlokte: “dan beschuit met *bastaard* suiker!” Ik vertelde het mijn tante Ida *de tweede vrouw van Max*, zij moest hartelijk lachen. **Bastaard** gold, behalve voor Eva, voor al Hijmans’ kinderen. Mijn vader, opgegroeid in het gezin van zijn moeder. Eenmaal volwassen trok hij meer naar de Croisettentak. Een heel ander milieu. Leren mocht hij niet van zijn stiefvader; na een 7^e leerjaar werken tegen een hongerloon en dat haast letterlijk. Soms at hij een week alleen brood om een kaartje voor een concert te kopen of voor toneel vanaf het schellinkje. Later zou mijn vader meer van zijn schoonouders gaan houden dan van zijn eigen *ouders*. Hij sprak over de man van oma wel als over zijn vader, een andere kende hij niet.

Desalniettemin weet ik niet beter dan STIEFopa.

En niet op latere leeftijd, ik was pas zeven toen hij overleed.

Uit het ouderlijk huis van mijn moeder en van haar voorouders hadden we fraaie toneelkijkers.

Meer stiefvaders

Nora, Gerard en Max hadden ook een stiefvader, Max van Gelder *weduwnaar van Judith Boekbinder*. Hij liep met ster en al rustig het Juden Viertel in en uit. Hij zou na de oorlog opa over ons spelen. Hij woonde in bij de familie Morriën. Toen ik Alissa Morriën op het Barlaeus leerde kennen, vertelde ze dat hij echt gezegd had dat hij onze grootvader was. Ik was bang voor hem als hij de trap op kwam, roepend: “ik ben de grote kindervriend.” Dan kroop ik onder de tafel. Hij bracht ook speelgoed mee van de vuilnisbelt; nagenoeg alles gooide mijn moeder weg. Na de oorlog, toen alles nog op de bon was *ik kan ze voor me zien hoe jong ik ook was, ze zaten in een trommelte* zei mamma tegen hem: “je mag wel eens komen eten, dan logisch de bonnen geven.” Het werd een drama, hij kwam elke dag en was niet meer weg te slaan.

Eva en Eli

Wat nu volgt is een gegeven, geen oordeel. Nu zou ik er voor staan, maar op de leeftijd van mijn tante en haar latere man? Eva en Eli werkten als een soort van leerling-verplegers in de joodse psychiatrische inrichting **Het Apeldoornsche Bosch**. Begin 1943 lekte uit dat iedereen die daar was op transport zou gaan. Toen zijn ze gevlucht. Was dat laf of wijs? Ik zou het niet weten. Ze lieten dan wel *mensen in de steek*, maar wat had het geholpen als ze gebleven waren? Niets. Ze zouden mee zijn uitgemoord. Op de Wikipediapagina van hun dochter stond, dat zij een kind was van overlevenden uit concentratiekampen in plaats van kind van onderduikers. De realiteit is erg genoeg. Het is aangepast. Onderduiken is *niet fijn*, understatement, maar KZ. echt wel wat anders. Schokkender vind ik dat Eli Asser deel heeft uitgemaakt van de Joodsche Raad. Dat staat voor mij gelijk aan collaboratie. Leden van de Joodsche Raad verlinkten anderen om hun eigen hachje te redden. Iets anders kan ik er niet van maken. Ze zijn lang door de Duitsers beschermd. Plus: hij had zo kunnen vertellen dat mijn vader helemaal geen *volbloed Ariër* was. Dat had de dood van mijn ouders betekend. Het is niet alleen mijn standpunt. Na de oorlog zijn sommige overlevende leden van de Joodsche Raad wel degelijk veroordeeld.

Ze werden als laatsten afgevoerd en hebben daardoor meer kans gehad.

HOMO HOMINE LUPUS

Eten of gegeten worden. Simpel grondbeginsel. En geldt ook voor de leden van de Joodsche Raad. Antisemitisme heb ik niet aan den lijve ondervonden, toch raak ik volkomen overstuurd wanneer iemand abusievelijk zegt: “ik begrijp er geen jood van in plaats van iota.” Misschien is het niet echt verkeerd, slechts een verbastering van die Hebreeuwse letter.

HET GEHEIM EN DE ACHTERGROND VAN MIJN MOEDER

Later ben ik me af gaan vragen, waarom zoveel tweede generatieslachtoffers problemen hebben, maar wel een soort van leven hebben opgebouwd. Ze wisten wat er aan de hand was en ik niet. Je vijand kennen, hoe erg ook is toch anders dan een totaal niet bevatten. Mijn moeder dacht als we niet wisten van ons joods zijn, dan konden we ons bij een nieuwe oorlog niet verspreken. Toen pas begreep ik ook, waarom mijn moeder altijd lang voor we thuis moesten zijn in de erker op de uitkijk stond *nu is elke ouder ongerust* maar dit van andere aard. Ik heb haar angsten gevoeld en overgenomen. Van mijn vader en zijn illegaal drukwerk wisten we en de gevangenis waarvan we uit ons huis op konden kijken en de Kampen, we waren alleen maar trots op hem. Pas na zijn dood drong tot me door, hoeveel beter hij in staat was zijn problemen te verbergen, ook bij hem uitte het zich zogenaamd alleen maar fysiek. Maar een vraag en hij reageerde fel: “discussie gesloten.” Nu duid ik dat “op slot” zoals bij VERHOOR. Ik ben een gigantisch kletskaus geworden, maar één rechtstreekse vraag en ik schrik me kapot *soms gaat het om een futilliteit*, ik klap(te) volledig dicht. Als er logica zit in therapie, dan moet het allemaal met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid zo gegaan zijn. Uiteindelijk was ik op de hoogte, maar spreken deed ze pas ontremd in haar stervensfase. Wel een keer in Leiden over haar broer, die het bijna overleefd had, heeft ze daarmee het langst bewust geworsteld :

“hoe had hij verder gemoeten als hij was teruggekomen?”

Daarna pas ben ik in staat gebleken om dit boek OVER DE SHOAH DIE NOOIT VOORBIJ GAAT te schrijven, met heel veel meer facetten dan de SHOAH en WO II.

tweede generatieslachtoffers die bestonden toch niet
dodelijk vermoeid en verzwakt zit ik achter de computer
trillend click ik iets onbedoeld aan en alles selecteren verschijnt
welja joh allemaal niet de ene helft hard labour en
de andere helft de gaskamers in hupsakee allemaal tegelijk
gisteren belde ik met de SVB om één van mijn verzorgenden ziek te
melden mevrouw: “wat is uw registratienummer” steevast antwoord ik
mijn kenmerk is 12777 maar nog steeds een nummer
komt het door het werken aan

OVER DE SHOAH DIE NOOIT VOORBIJ GAAT

terwijl ik in gesprek met een van mijn verzorgsters automatisch
vraag naar haar persoonsbewijs in plaats van haar identiteitskaart

Nu heeft alles een plek, maar toen ik ‘gek’ werd, wist ik van geen joods zijn. De sfeer thuis, maar zelfs dat onbewust. De angst en de zorgen hadden zich compleet in me genesteld. De mogelijkheid bestaat dat de lezer vindt, dat mijn moeders verleden onderbelicht is, maar van haar is weinig materiaal. Vergelijkbaar met mijn You Tube *over de Shoah die nooit voorbij gaat* met alleen aan het begin een foto van mijn moeder als jonge vrouw en aan het eind op 94 jarige leeftijd vlak voor haar dood. De rest *ertussenin* is zwart. De jaren van zwijgen; vele pagina’s zouden op deze wijze haar verleden kunnen verhalen. De bundel *de alleszeggende stilte* opende ik met:

het liefst zou ik een boek uitgeven met alleen maar lege pagina’s

GASKAMERHUMOR

GALGENHUMOR

Manja Croiset
die achternaam valt
niet te dragen
en Magén David zou
meer op zijn plaats geweest
zijn dan moet er ook een ander
kopje boven

GASKAMERHUMOR

dat is bij deze gedaan

Crematoria KZ's - Kampvuren.

Dach AU schwitz.

Ajskenazisch.

Waanzin aan de Wannsee.

Discriminazi.

Euthanazi.

Hitlers leger des heils.

Himmler * hochjauchend zum toden betrübt.

Raszia.

Fascistische Duitsers houden van Naz/si Göring. *Hermann Göring pleegde zelfmoord op 15 oktober 1946 tijdens de Neurenberg processen. Hij had cyaankali weten te smokkelen.

Een niet vlees etende edelgermaan-vegetariër. SpiNAZie.

Aan die vegetariër stel je de hamvraag niet, net zomin als aan een vrome jood. Waffel SS

Shoah - Davidsster ven.

Israël - jodenstreek.

Degenen die de Shoah ontkennen Auschwitz of genocide - geennotievan.

De in Israël wonende SHOAH overlevenden krijgen een jodenfooi.

Schietgebiedjes: aan de ene kant zegent de pastoor, aan de andere de dominee, rabbi's en imams.

Zou het koninklijk huis denken, dat het Oranjehotel zoets is als het Holland Heineken Huis?

Ook morbide humor. Toen we eindelijk geen kachels meer stookten, werd de kast met de cv-ketel de *gaskamer* genoemd. Socialisme en National-socialisme een wereld van verschil. De internationale zal nooit heersen **op Aard!** Ik ben geen Anne Frank en geloof niet in man**KIND!**
Hier zitten weliswaar geen plaatjes bij, maar een ieder kan er zijn eigen cartoon invullen.

Associatie met gas. De benedenbuurvrouw, doodongelukkig, diverse zelfmoordpogingen.

Op een dag, de hond buiten en een gaslucht. Een van de kolenboeren springt via ons achterbalkon op haar binnenplaats en zoekt een weg het huis in. Hij vindt haar in de keuken met de gaskraan open. Dood. Mamma belt pappa en hij zegt: "Ik wist het al, ik had het geroken toen ik naar mijn werk ging." Mamma woedend; "we hadden wel met ons allen de lucht in kunnen vliegen."

Ze had gelijk, maar mijn vader ook, hij respecteerde haar wens. We hadden toen nog muntjes of zilveren daalders, die we om de beurt in de elektriciteitsmeters mochten gooien.

En Marjolijn -ouder dan drie zal ze niet geweest zijn - ook al gold dat niet voor de gasvoorziening: "Mamma, mevrouw Schild was zeker heel rijk dat ze zoveel muntjes had om dat te doen." Armoede en een scheiding lagen ten grondslag aan haar dood.

Maar gas, wat ging er door Paula heen?

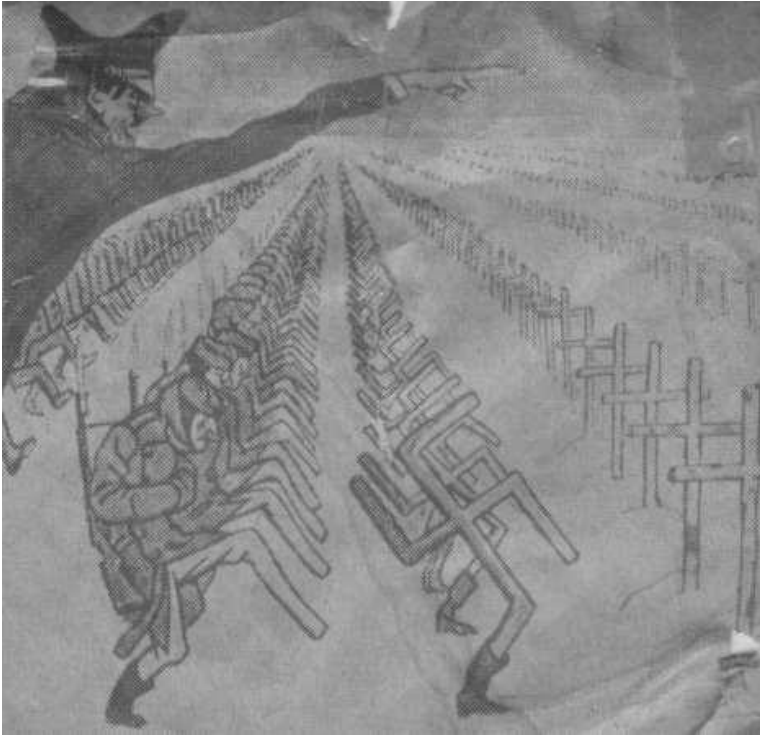
BEVRIJDING

Vervolgen

Ik zie /voel de bevrijding, die niet kwam.

Deze cartoon morbide en subtiel tegelijk. Waar een ander een heel boek voor nodig heeft, doet deze kunstenaar het met één tekening.

Voor de cartoons, verwijs ik naar de annotaties.

zoveel mensen verloren aan de dood
zoveel mensen verloren aan het leven
ik weet niet wat pijnlijker is

ingeslikte tranen maakt vals

mijn tong is scherp geworden door het likken aan mijn wonden
dat levert spitsvondigheden op

Niet alles was grauw, dit zoals in de subtitel.

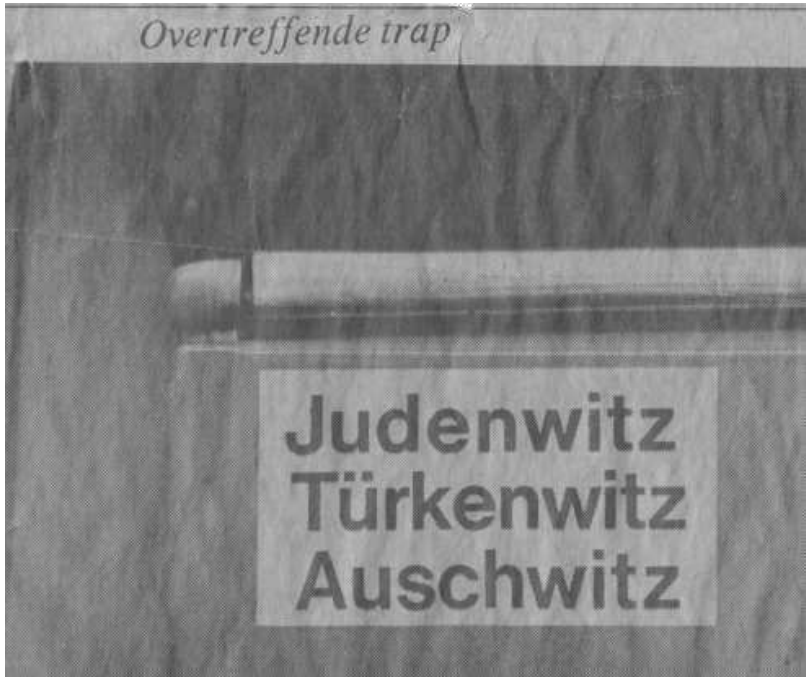
VOORWAARTS EN NIET VERGETEN. 1850-1920 bij de Vara 1979

EEN SCHITTEREND ONGELUK bij de VPRO 1993
en

VAN DE SCHOONHEID EN DE TROOST bij de VPRO 2000.
Alle drie Wim Kayzer.

Vrolijk nee, maar zeer boeiend/interessant, leren toch al een genot
en op zo'n wijze al helemaal!

Ontroering is een vorm van warmte. Hoeveel mensen huilen er bij muziek?

Alexander Pola schreef, toen er sprake was van
koninginnedag, dodenherdenking en bevrijdingsdag op
één dag

van je HELA HOLA HOLOCAUST!

ik houd mijn eigen spelling aan
het is toch niet te geloven

koninginnedag en bevrijdingsdag
met een hoofdletter
maar dodenherdenking niet

Een heel oud knipseltje uit de VARA gids, het jaartal kan ik helaas niet lezen.

*Joden hebben/hadden de gewoonte niet dociel
alles van God te accepteren ze gaan met 'Hem' in discussie
denk maar aan Anatevka.

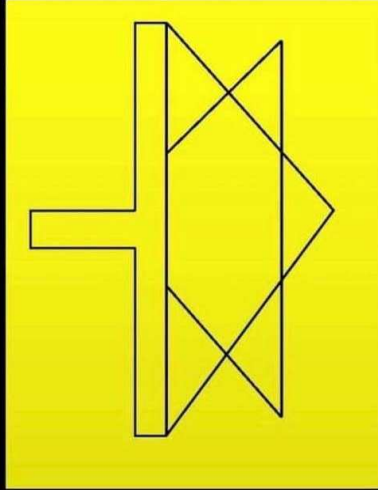
Dat moeten dan toch 'verlichte' geesten zijn geweest
want bij mijn weten mogen ze zijn naam niet eens uit spreken
G-d is het zot.

* Overgenomen uit een knipoog in de duisternis. * *Blondje en* *D ook in die VARAgids.
Waar je kennis al niet vandaan kan halen, wat een rotzooi was het: en op krantenpapier en later
IN KLEUR!

Maar ja: de lof der zotheid. **Desiderius Erasmus

Ma(nja)lade

ma(nja) croiset(te)
est une magén David

BRANDMERK

zonder swastika
had de davidsster voor ons
niet deze betekenis
gekregen

Mijn boek *Croisade van een Croiset* opende ik met: Elke droom een nachtmerrie. Lijdend aan een chronische vorm van slapeloosheid, maar als ik slaap elke droom een *nachtmerrie*: altijd over de SHOAH *vreemd nooit over het verzet* en de zeldzame keren, dat het ergens anders over gaat, faal ik zo immens. *Nooit meer slapen*. W.F Hermans.

Niet 100%, soms gaan ze over de mishandelingen die ik als puber onderging in het Christelijk Sanatorium te Zeist. Dat was met name tijdens het filmen het geval. *Nachtmerrie-synDROOM*

Juli 2014 Hier in ons eigen land demonstraties, spandoeken met **HAKENKRUISEN** plus de **Hitlergroet** leuzen scanderend en er wordt NIET INGEGREPEN, gesluierde vrouwen opeens geëmancipeerd.

Ondanks dit alles, maken velen zich in Israël zorgen en bieden hulp aan de mensen voor het drama in Syrië.

opnieuw ligt het generaliseren op de loer maar het is meer dan ontzettend

MONUMENT WESTERBORK

Dit veraschuwde mijn moeder en terecht, zie Brandmerk blz 20
het had zonder dit symbool gekund, het brandmerk door Hitler opgeplakt
wordt hier gebruikt om **mensen te herdenken**
dan gebruik je juist geen **JODENsterren**
zo werden ze toen genoemd
een schokkende foto

De Israëliische kleinkinderen begrepen niets van hun savta. Als het weer oorlog werd, konden |we toch bij hen komen? Dat moet een andere keer zijn geweest, want Paula was er niet bij. Na bezoek aan het kampterrein, dringen Marjolijns kinderen hevig aan om terug te gaan naar het museumgebouw en de bibliotheek. Odo verzet zich *mijn invulling: bang voor wat hij te zien zal krijgen*, maar bezwijkt onder de druk. We spreken een medewerker aan. We zitten met elkaar en een vrouw vraagt om welke namen het gaat. Het dossier wordt tevoorschijn gehaald, we krijgen kopieën. Raviv had net zijn rijbewijs en reed belabberd, maar ik was opgelucht dat hij ons naar huis bracht. Odo was niet in staat geweest. *Nooit heb ik hem zo gezien. En dat was niet om zijn achternaam, maar om de familie van mamma.
Zo dat woord rolt er spontaan uit...

De Roma hebben **vlammetjes** als **herdenkings**symbool,
in de kampen eerst zwarte, daarna bruine driehoekjes.

Over brandmerken. **Roze driehoekjes**. Ik snap weer eens iets niet. Punt een: dat je met je sexuele geaardheid te koop loopt, ik heb ook niet op mijn borst staan *ik ben hetero*. Punt twee: dat homoseksuelen heden ten dage met het brandmerk uit het KZ pronken. Ik debiteer regelmatig waren we maar allemaal homofiel, oftevel: menslievend dan was er nooit oorlog! *Dat is wel degelijk het geval, 24 jaar eerder. Hij had maar incidenteel contact met Harm Veling, een verzetsman met wie hij in het Sachsenhausen heeft gezeten. We logeerden in Groningen, mijn vader en ik gingen hem samen op de bonnefooi opzoeken. Er wordt opengedaan; een zoon. Odo: "Is Harm thuis?" Hij bleek een paar dagen ervoor te zijn overleden, we zijn maar heel even binnen geweest. Odo reed terug als een zombie dwars door alle rode lichten heen. Het was totaal niet beangstigend, samen zwiingend terug. Ik weet niet of hij zich nog van mijn aanwezigheid bewust was. Met mijn vader was zwijgen in de auto vaak een grote vorm van intimiteit
heel anders dan thuis, kop dicht, ik luister...

Harm P. Veling. 3 maart 1917- 12 oktober 1968.